

НАЗВА ДИСЦИПЛІНИ: ПРОМІЖНІ РІВНІ МОВНОЇ СИСТЕМИ

1. Нормативні навчальні дисципліни та практика.

1.1. Нормативні навчальні дисципліни

ВИКЛАДАЧ:

Лучик А. А., доктор філологічних наук, професор, e-mail: alla.luchyk@ukma.edu.ua

ЗАГАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ: 4 кредити ECTS

Заняття в аудиторії 40 год (26 лекційні, 14 семінари, по 6 академічних годин)

Самостійна робота слухачів курсу: 80 год.

Форма підсумкового оцінювання: залік.

АНОТАЦІЯ

Пропонований курс покликаний сприяти формуванню у студентів цілісного уявлення про мовну систему та взаємодію одиниць її рівнів. Базові рівні мовної системи та взаємовідношення їхніх одиниць стають зрозумілими тільки після пізнання рівнів проміжних, якими є словотвірний, морфонологічний, фразеологічний, де значною мірою реалізується творчий потенціал мови часто у вигляді одиниць перехідного статусу існування. Пізнання явищ перехідності розкриває сутність мовної системи як складного самонароджувального організму, який формує різноманітність слів і їхніх форм, що не підводяться під жоден із її структурних рівнів.

МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ:

Мета опанування дисципліни – сприяти формуванню у студентів цілісного уявлення про мовну систему та особливостей міжрівневої взаємодії одиниць, розвиваючи при цьому практичні навички визначення місця у мовній системі елементів перехідного статусу існування.

Завданнями дисципліни є вивчення засад структурування мовної системи з урахуванням динамічних процесів, властивих кожній живій мові; розрізнення основних і проміжних її рівнів та простеження мовних явищ і процесів, що відбуваються у межах проміжних рівнів; встановлення особливостей взаємодії одиниць основних і перехідних рівнів та надання перехідним елементам мовної системи певного статусу.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ, МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ І ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ

Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
Оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність,	Лекційні заняття. Індивідуальні відповіді та	Поточний контроль. Контрольна робота.

будувати й утілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення.	групове обговорення на семінарських заняттях 1-7.	
Застосовувати сучасні методи й технології, зокрема лінгвістичні цифрові середовища, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження.	Лекційні заняття. Індивідуальні спостереження і відповіді та групове обговорення на семінарських заняттях 1-7.	Поточний контроль. Контрольна робота. Диспут.
ПРН-4. Оцінювати й критично аналізувати проблеми, пов'язані з мовною динамікою, та пропонувати шляхи їх розв'язку, що потребує застосування нових підходів.	Лекційні заняття. Індивідуальні спостереження і відповіді та групове обговорення на семінарських заняттях 1-7. Здійснення вибіркового аналізу текстів Українського національного лінгвістичного корпусу.	Поточний контроль. Диспут. Презентація доповіді. Творча письмова робота.
Аналізувати, порівнювати і класифікувати різні напрями і підходи в лінгвістиці.	Лекційні заняття. Індивідуальні спостереження, класифікації поглядів на те або інше явище в мовній системі, та групове обговорення на семінарських заняттях 1-7.	Поточний контроль. Диспут. Контрольна робота.
Характеризувати теоретичні засади та концепції стосовно перехідних явищ мовної системи.	Проведення демонстраційного заняття (micro-teaching)/Групове обговорення за моделлю проблемно-орієнтованого навчання.	Поточний контроль. Колегіальне оцінювання (peer-assessment).
Збирати й систематизувати мовні факти, інтерпретувати й аналізувати, зіставляти одиниці текстів різних стилів і жанрів.	Лекційні заняття. Індивідуальні спостереження та групове обговорення на семінарських заняттях 1-7.	Поточний контроль. Диспут. Колегіальне оцінювання (peer-assessment).
Здійснювати науковий аналіз мовних одиниць перехідного статусу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати	Лекційні заняття. Проведення демонстраційного заняття (micro-teaching)	Поточний контроль. Диспут. Колегіальне оцінювання (peer-assessment).

узагальнення на підставі самостійно опрацьованих даних.		
Дотримуватися правил академічної доброчесності.	Виконання письмових робіт. Підготовка індивідуального проєкту.	Підсумковий контроль. Колегіальне оцінювання (peer-assessment).
Презентувати дослідження та/або інноваційні розробки в галузі лінгвістики, застосовуючи сучасні цифрові технології.	Проведення демонстраційного заняття (micro-teaching).	Поточний контроль. Диспут. Колегіальне оцінювання (peer-assessment).
Презентувати результати свого дослідження науковій спільноті в наукових публікаціях чи виступах на конференціях, круглих столах, семінарах тощо.	Підготовка індивідуального проєкту. Групове обговорення за моделлю проблемно-орієнтованого навчання.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання, презентація доповіді, участь у диспуті, публікація дослідження.

ЗМІСТ КУРСУ

Вступне слово

Курс озброює слухачів знаннями про структурний устрій мовної системи, динамічні процеси, що сприяють її розвиткові, перехідні одиниці, які виникають на проміжних рівнях мовної системи. Тут висвітлюються поняття стосовно взаємовідношень елементів базових і проміжних рівнів, здійснюється розмежування перехідних одиниць базових рівнів і одиниць перехідних рівнів. Відбиттям творчих процесів мови є саме коло тих елементів, що залишилися поза класифікаційними схемами, які сьогодні визначаються як перехідні явища мовної системи. Виявлення таких структур, встановлення закономірностей формування, умов набування нетипових ознак, зрештою, моделювання їхньої форми вираження і внутрішньої організації, яке сприяє пізнанню тенденцій розвитку мовної системи, – майбутнє завдання граматистів, що прагнуть пізнати дію мовних механізмів. У слухачів курсу формується уявлення про те, що новий етап дослідження граматики, передовсім, полягає у створенні повного корпусу одиниць, які не володіють необхідною кількістю класифікаційних ознак, щоб стати членом того чи іншого угруповання, тобто належать до перехідних явищ. Останні, по суті, виявлені на всіх рівнях мовної системи і досить повно проаналізовані, хоча і за різними методиками. Цей системно упорядкований корпус і може сьогодні стати об'єктом дослідження граматистів.

Тематичний план

№	Теми лекцій	Кількість
---	-------------	-----------

з/п		годин
	III триместр	
Лекція 1.	Вступ. Зміст і основні завдання курсу «Проміжні рівні мовної системи». Мова як система. Системний характер мови. Структура мови.	2 год.
Лекція 2.	Основні та проміжні мовні рівні.	2 год.
Лекція 3.	Перехідні явища у мовній системі.	2 год.
Лекція 4.	Морфологічний проміжний рівень мовної системи.	2 год.
Лекція 5.	Взаємопов'язані і невзаємопов'язані морфологічні явища.	2 год.
Лекція 6.	Словотвірний проміжний рівень мовної системи. Морфеміка. Типи і функції морфем. Морфемні перехідного статусу існування.	2 год.
Лекція 7.	Морфемний аналіз слова. Історичні зміни в морфемній будові слова.	
Лекція 8.	Одиниці словотвору: мотивоване слово, твірна основа, словотвірний афікс, словотвірний тип. Перехідні явища на словотвірному проміжному рівні.	2 год.
Лекція 9.	Дериватологія. Морфологічні способи творення слів. Актуалізовані моделі в системі української мови.	2 год.
Лекція 10.	Неморфологічні способи творення слів.	2 год.
Лекція 11.	Фразеологічний проміжний рівень мовної системи.	2 год.
Лекція 12.	Основні одиниці фразеології. Співвідношення фразеологізмів з іншими одиницями мовної системи	2 год.
Лекція 13.	Обсяг фразеологічного проміжного рівня.	2 год.

№ з/п	Теми семінарських занять	Кількість годин
	3 триместр	
Семінарське заняття 1.	Основні та проміжні рівні мовної системи План 1. Зміст і основні завдання курсу «Проміжні рівні мовної системи». 2. Типи систем. Поняття мовної системи. 3. Структура мови. Сучасні теорії мовних рівнів.	2 год.
Семінарське заняття 2.	Основні та проміжні рівні мовної системи	2 год.

	<p style="text-align: center;">План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фонетична система мови. 2. Лексико-семантичний рівень мови. 3. Морфологічний рівень мови. 4. Синтаксичний рівень мови 5. Проміжні мовні рівні: морфонологія; словотвір; фразеологія. 6. Проміжні явища у мовній системі та проміжні рівні мовної системи. 	
Семінарське заняття 3.	<p style="text-align: center;">Перехідні явища мовної системи і проблеми їхньої класифікації та лексикографування</p> <p style="text-align: center;">План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Теоретичні засади вивчення перехідних явищ мовної системи. 2. Питання щодо створення граматики перехідних явищ. 3. Проблема лексикографування одиниць з перехідним статусом існування. 	2 год.
Семінарське заняття 4.	<p style="text-align: center;">Морфонологічний рівень мовної системи</p> <p style="text-align: center;">План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Морфонологічний проміжний рівень у системі інших рівнів мовної системи. 2. Лінійні і нелінійні морфонологічні явища. 3. Взаємопов'язані і невзаємопов'язані морфонологічні явища. 4. Чергування. Співвідношення морфонологічних, фонетичних та історичних чергувань. 	2 год.
Семінарське заняття 5.	<p style="text-align: center;">Словотвірний проміжний рівень мовної системи. Морфеміка. Типи і функції морфем. Морфемі перехідного статусу існування.</p> <p style="text-align: center;">План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Словотвірний проміжний рівень у системі інших рівнів мовної системи. 2. Морфеміка. Типи і функції морфем. Морфемі перехідного статусу існування. 3. Морфемний аналіз слова. Історичні зміни в морфемній будові слова. 4. Одиниці словотвору: мотивоване слово, твірна основа, словотворчий афікс, словотвірний тип. Перехідні явища на словотвірному проміжному рівні. 	2 год.

Семінарське заняття 6.	<p>Морфологічні і неморфологічні способи творення слів. Актуалізовані моделі в системі української мови.</p> <p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Морфологічні способи: <ol style="list-style-type: none"> а) афіксальні і безафіксні способи; б) абревіація, конверсія, основокладання, словоскладання, редуплікація, редеравація. 2. Неморфологічні способи. 3. Актуалізовані моделі в системі української мови. 4. Словотвірний аналіз. 	2 год.
Семінарське заняття 7.	<p>Фразеологічний проміжний рівень мовної системи.</p> <p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття фразеологізму в українському і закордонному мовознавстві. Ознаки фразеологізму. 2. Співвідношення фразеологізмів з еквівалентами слова. 3. Співвідношення фразеологізмів і порівняльних зворотів. Фразеологія і пареміологія. Термінологічні словосполучення у колі усталених словосполучень. 4. Фразеологічний проміжний рівень чи проміжний рівень надслівних єдностей? 5. Контрольна робота. 	2 год.

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Робота в семестрі – 100 балів

Робота в семестрі			
Види робіт	Їх кількість	Максимальний бал за заняття/роботу	Максимальна загальна кількість балів
Семінарські заняття	7	7	49
Індивідуальне навчально-дослідне завдання	1	12	10
Проміжна контрольна робота	1	12	11
Підсумковий контроль (залік)	1	30	30
Загальна підсумкова оцінка з дисципліни:			100

ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання успішності студента за кожним із запланованих видів робіт здійснюється відповідно до таких критеріїв:

Критерії оцінювання знань і вмінь з дисципліни

Види робіт	Кількість балів	Критерії оцінювання
Семінарське заняття	1–2	Доповнення
	3–4	Відповідь із використанням основної літератури (з урахуванням повноти відповіді)
	4–5	Відповідь із використанням основної і додаткової літератури (з урахуванням повноти відповіді)
Індивідуальне навчально-дослідне завдання	0	Завдання не виконане або містить плагіат.
	1–5	Завдання виконане не повною мірою; автор демонструє побіжне знання програмного матеріалу дисципліни; не виявляє навичок аналізу і логічного та послідовного викладу; подекуди припускається помилкових суджень; робота не вичитана й оформлена неналежним чином.
	5–10	Автор демонструє достатню обізнаність із програмним матеріалом дисципліни та вміння логічно і послідовно викладати його зміст. Разом із тим, завдання виконане недостатньо повною мірою; роботі бракує аналітичного характеру.
	11–13	Завдання виконане вчасно і повною мірою; автор демонструє належний рівень знання і розуміння програмного матеріалу дисципліни; виявляє аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і послідовного мислення. Робота вчасно подана й оформлена у відповідності до вимог.
Контрольна робота	0	Завдання не виконане.
	1- 5	Завдання виконане не повною мірою, студент демонструє побіжне знання програмного матеріалу дисципліни, не виявляє навичок логічного та послідовного викладу, подекуди припускається помилкових суджень
	6-10	Студент демонструє достатню обізнаність із програмним матеріалом, логічно та послідовно викладає його зміст. Разом із тим завдання виконане недостатньо повною мірою.
	11-12	Завдання виконане повною мірою, студент демонструє належний рівень знання і розуміння програмного матеріалу, здатність до самостійного, логічного, системного та послідовного мислення.

Підсумковий контроль (виконання письмового завдання)	0	Немає відповіді
	1-10	Неповна відповідь, студент демонструє побіжне знання програмного матеріалу дисципліни, не виявляє навичок логічного та послідовного викладу, подекуди припускається помилкових суджень.
	11-20	Відповідь є недостатньо повною. В той же час студент демонструє обізнаність із програмним матеріалом, послідовно викладає його зміст.
	21-30	Студент демонструє достатню обізнаність із програмним матеріалом, логічно та послідовно викладає його зміст. Разом із тим відповідь не розкриває повною мірою сутність іспитових завдань.
	31-40	Повна відповідь, студент демонструє належний рівень знання і розуміння програмного матеріалу, здатність до самостійного, логічного, системного та послідовного мислення.

Порядок перерахунку рейтингових показників нормованої 100-бальної університетської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS

За шкалою університету	За національною шкалою		За шкалою ECTS
	Екзамен	Залік	
91 – 100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
81 – 90	добре		B (дуже добре)
71 – 80			C (добре)
66 – 70			D (задовільно)
60 – 65	задовільно		E (достатньо)
30 – 59	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно – з можливістю повторного складання)
1 – 29			F (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)

Мінімальний пороговий рівень оцінки за роботу в семестрі складає 30 балів. У разі отримання оцінки «неприйнятно» (нижче 29 балів) студент зобов'язаний повторно вивчити дисципліну. У разі отримання оцінки «незадовільно» студент має право на два перескладання: викладачеві та комісії. При цьому максимальна підсумкова оцінка після перескладання може бути лише «достатньо». Замість перескладання комісії студент може обрати повторне вивчення дисципліни.

ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Виконання навчальних завдань і робота в курсі має відповідати вимогам «Положення про Академічну доброчесність здобувачів освіти у НаУКМА» (затверджене наказом № 112 від 07.03.2018 року)

https://www.ukma.edu.ua/index.php/about-us/sogodennya/documenty-naukma/cat_view/1-documenty-naukma/12-normativna-baza-naukma/6-systema-zabezpechennia-iakosti-osvitnoi-diialnosti-ta-iacosti-vyshchoi-osvity/71-normativni-documenty

<https://www.ukma.edu.ua/index.php/osvita/quality-edu>

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Основна література

1. Авксентьев Л.Г. Сучасна українська мова. Фразеологія. – Харків, 1983.
2. Алфіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. – Харків, 1987.
3. Антонова О.О. Семантичні властивості приєменникових еквівалентів зі структурою приєменників+іменників в польській та українській мовах.// Видавничий центр КНЛУ. – К., 2009.
4. Бабайцева В.В. Явления переходности в грамматике русского языка. – М, 2000.
6. Бутко Л.В. Неповнозначні лексичні комплекси української мови. – Автореф. дис.. канд. наук. – Кіровоград, 2008.
7. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описания языков. –М., 1999.
8. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови. – Київ, 2004.
9. Гак В.Г. Языковые преобразования. – М., 1998.
10. Городенська К.Г., Кравченко М.В. Словотвірна структура слова. – К, 1981.
11. Демський М.Т. Системні зв'язки в сфері фразеології // Мовознавство. 1991. - №2.
12. Диброва Е.И. Параметризация фразеологических единиц-словоформ // Фразеология в машинном фонде русского языка. – М., 1990.
14. Журавлев В.К. Внешние и внутренние факторы эволюции. – М., 1982.
15. Касевич В.Б. Морфонология. – М., 1986.
17. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є.А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. – К., 1998.
18. Клименко Н.Ф. Типологічне вивчення словотворчих систем у синхронічному аспекті. – К., 1979.

19. Копиленко М.М., Попова З.Д. Очерки по общей фразеологии. – Воронеж, 1978.
20. Корпусная лингвистика и лингвистические базы данных // Под. ред. А.С.Герда. – СПб., 2002.
21. Кубрякова Е.С., Панкрац Ю. Морфология в описании языков. – М., 1983.
23. Кузнецов А.М. О применении метода компонентного анализа в лексике // Синхронно-сопоставительный анализ языков разных систем. – М., 1971.
24. Лінгвістично-інформаційні студії : праці Українського мовно-інформаційного фонду НАН України : у 5 т. / В. А. Широков та ін. Т. 2 : Граматичні системи. Київ. Український мовно- інформаційний фонд НАН України. 2018.
25. Лисиченко Л.А. Поняття лексико-семантичного поля. – Харків, 2006.
26. Лучик А. А. До проблеми лексикографічного опису сталих сполучень російської, української і польської мов Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, Харків, 2020. Вип. 53.
27. Лучик А.А. Морфологія // Магістеріум: мовознавчі студії. – Київ: Вид. дім НаУКМА. 2009.
28. Лучик А.А. Семантика прислівникових еквівалентів української і російської мов. – К., 2001.
29. Лучик А.А. Проблеми перехідних явищ у мовній системі // Лінгвістичні дослідження. Збірник наук. праць. – Харків: ХНПУ ім. Г.Сковороди, 2007. – Вип. 22. – С. 26-31.
30. Лучик А.А. Природа і статус еквівалентів слова в мовній системі //Мовознавство. – 2006. – № 5. – С. 95-99.
32. Мельчук И.А. Курс общей морфологии. – Вена, 1997. – Т.1.; Вена, 1998. – Т.2; М., 2001. – Т.4.
33. Мокиенко В.М. Славянская фразеология. – М., 1980.
32. Пещак М.М. Опыт формализованного анализа лексического значения слова // Сопоставительное исследование русского и украинского языков. – К., 1975.
34. Скриник Г. Слова і лексиколізовані сполуки із займенниковим компонентом що в українській мові. – Кіровоград, 2009.
35. Солнцев В.М. Язык как системно-структурные образования. – М., 1977.
36. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. – К., 1998. – 326 с.
37. Степанов Ю.С. Методы и принципы современной лингвистики. – М., 1975.
38. Структурно-типологическое описание современных германских языков. – М., 1966.
39. Трубецкой Н.С. Основы фонологии. – М., 2004.
40. Фабіан М.П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах. – Ужгород, 1998.
41. Чейф І. Значение и структура языка. – М., 2003.
42. Широков В.А. Корпусна лінгвістика. – К., 2005.

Додаткова навчальна література

1. Алексеенко М.А. Словарь отфразеологической лексики современного русского языка. – М.: Азбуковник, 2003.

2. Мокиенко В. М. Русская фразеология: историко-этимологический словарь.– М.: Изд-во Астрель, 2005.
3. Bolinger D. The Atomization of Meaning // Language. – Vol. 41, 1965.
4. Dąbrowska E., Kubiński W. Akwizycja języka w świetle językoznawstwa kognitywnego // Akwizycja języka w świetle językoznawstwa kognitywnego. – Kraków, 2003.
5. Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia / Pod. red. R. Grzegorzczkovej, R. Laskowskiego, H. Wróbla. – Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1984.
6. Grzegorzczkova R. Kategorie słowotwórcze w perspektzwie kognitywnej // Współczesny język polski. – Lublin: Wydawnictwo Uniwersztetu Marii Curie-Składowskiej, 2001.
7. Encyklopedia językoznawstwa ogólnego. – Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 2003.
8. Katz J.J. The Philosophy of Language. – N.-Y. – London, 1966.
9. Lewicki A.M., Pajdyńska A. Frazeologia // Współczesny język polski. – Lublin: Wydawnictwo Uniwersztetu Marii Curie-Składowskiej, 2001.
10. Mańczak W. Problemy językoznawstwa ogólnego. – Ossolineum, 1996.
11. Stern J. Meaning and Change of meaning. – Bloomington, 1965.
12. Tokarski R. Słownictwo jako interpretacja świata // Współczesny język polski. – Lublin: Wydawnictwo Uniwersztetu Marii Curie-Składowskiej, 2001.
13. Ullmann S. Stylistics and Semantics // Literary Style: A Symposium. Ed Seymour Chatman. Oxf. Univ. Press, L. and N.-Y., 1971.
14. Wróbel H. Gramatyka języka polskiego: Spółka Wydawnicza «OD NOWA», 2001.
15. Wróbel H. Przysłówki typu z cicha, z lekka, z bliska we współczesnych językach zachodniosłowiańskich // Wróbel H. Z problemów gramatyki polskiej i słowiańskiej. – Katowice: Wyd-wo US, 2004.

*Затверджено на засіданні кафедри загального і слов'янського мовознавства НаУКМА
31 серпня 2020 р. (протокол № 5)*